

MUSEU ETNOLÒGIC DEL MONTSENY (Arbúcies)
del 21 d'abril al 22 de maig de 2011

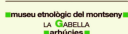
dotze **dones**
tretze **bruixes**

Il·lustracions:
Delphine Labedan
Textos:
Jordina Boix

**Mites i llegendes
del Montseny**

Organitzat:

 museu etnològic del montseny
LA CASSELLA
ARBÚCIES

 AJUNTAMENT D'ARBÚCIES

 Diputació de Girona

 Departament d'Ensenyament

DOTZE DONES, TRETZE BRUIXES
MITES I LLEGENDES DEL MONTSENY

DOSSIER DE PREMSA

Arbúcies, abril 2011

Nota Informativa

El Museu Etnològic del Montseny obre al públic l'exposició:

DOTZE DONES, TRETZE BRUIXES. Mites i llegendes del Montseny

L'exposició, inèdita en els 25 anys del Museu, recopila una part del llegendari popular del Montseny

**Tretze històries que suposen un tast del llegendari popular:
les llegendes medievals, els poders de les bruixes i els personatges quotidians del món rural en són els grans protagonistes**

El dijous, 21 d'abril, el Museu Etnològic del Montseny, la Gabella (MEMGA) obre al públic l'exposició *Dotze dones, Tretze bruixes. Mites i llegendes del Montseny*, una tast de llegendes populars de les valls del Montseny que traslladaran el visitant a indrets fantàstics però també reals del massís del Montseny (Arbúcies, Montsoriu, Gualba, Pla de la Calma, Viladrau...), de la mà de personatges màgics i populars com: la Dona d'Aigua, la Bruixa Guilleuma, el Cap d'Estopes, la Mort, els Tres Bisbes, el llop, els dansaires...

L'exposició, que es presenta com un llibre de gran format (18 plafons de 2x1 m.), compte amb 13 històries reescrites a cura de Jordina Boix i il·lustrades per Dephine Labedan, qui ja conjuntament van presentar, el passat més de desembre, *La Bruixa Guilleuma*, el primer número de la col·lecció Contes del Montseny, editat pel MEMGA.

L'exposició pretén apropar el visitant a un món màgic nascut a redós d'unes comunitats que havien fet de la terra la seva raó de ser. Homes i dones que, sovint, al costat de la llar de foc, i per veu dels més grans, transmetien a uns embadalits oients, valors, anhels i pors que contribuïen a modelar i engruixir, generació rere generació, el bagatge cultural d'unes societats, que la globalització ha acabat per extingir.

Entesa com una petita contribució a la tasca de recull i difusió de la cultura popular montsenyenca que noms il·lustres de la literatura com Víctor Balaguer, Apel·les Mestres o Mn. Pere Ribot, o de l'ecologia com Martí Boada, han fet amb

anterioritat. Aquesta exposició es presenta com un llibre obert, en el que no hi falten alguns relats fruit de la tasca de recuperació patrimonial que el Museu Etnològic del Montseny porta a terme des de fa més de 25 anys.

Els visitants trobaran un primer àmbit en el que s'exposen els 13 relats escollits, acompanyats cadascun d'ells d'un objecte protagonista de la història narrada. En un segon espai expositiu, s'hi mostren la trentena d'il·lustracions originals que Delphin Labedan ha realitzat per aquesta mostra.

La visita a *Dotze dones, Tretze bruixes. Mites i llegendes del Montseny* constitueix al mateix temps una bona oportunitat, per reviure a través de les col·leccions conservades en les 15 sales d'exposició permanent del Museu Etnològic del Montseny, els testimonis materials de les societats que varen generar aquestes narracions, així com la recreació d'aquest món màgic a través de la extraordinària projecció audiovisual que ofereix el multivisor *Llegendes del Montseny*.

LES TRETZE HISTÒRIES

L'exposició recull, narra i il·lustra per primera vegada en un sol bloc i en gran format aquest imaginari fantàstic i col·lectiu que ha dotat d'identitat pròpia al massís del Montseny.

Les històries poden classificar-se en tres grans blocs: 'de bruixes i dones d'aigua', 'medievals', i com a retrat del 'món rural' que relaten.

HISTÒRIES DE BRUIXES I DONES D'AIGUA

EL SALTANT DE LA DONA D'AIGUA: A Arbúcies hi ha un indret que du per nom una llegenda: el Saltant de la Dona d'Aigua. És un lloc fresc i arrecerat, tancat entre el brançam i les roques, que bressola i escup en tres salts, les aigües de la riera Xica. La història que aquí us presentem és, una de les més populars del Montseny, i té com a protagonistes un hereu, una dona d'aigua i aquest indret encara avui

ben visitable. L'escriptor Víctor Balaguer la recollí i popularitzà en el llibre *Al pie de la encina*.

EL GORG NEGRE DE GUALBA: El Gorg Negre de Gualba és un dels indrets llegendaris més populars del Montseny. Moltes històries de bruixes comencen i acaben en aquest punt, potser pel color fosc de les seves aigües, potser per la seva ubicació al peu de la muntanya. Sigui com sigui, aquest indret ha recollit moltes pors de l'imaginari popular. En la història que presentem a continuació s'explica, a més a més, la forma més habitual de posar remei a aquests mals de bruixes, que és amb la intervenció de l'Església.

EL GATÀS NEGRE: Aquesta història va de bruixes i la incloem en aquest recull per com n'és d'il·lustrativa. Té ingredients que es troben en moltes altres històries: la bruixa que pren forma de gat, de guilla o d'ocellot, la por de la gent de pagès i una forma habitual d'escarmentar la bruixa: amb una paella d'oli roent. *El gatàs negre* es presenta aquí com textualment va recollir-la Apel·les Mestres.

LA BRUIXA GUILLEUMA: La bruixa Guilleuma és un personatge del que en sabem ben poc i que diuen que solia rondar per les ruïnes del castell de Montsoriu provocant maldats. Després de passar pel sedàs de la tradició, fet de memòria i fantasia, les bruixes han arribat als nostres dies instal·lades en l'imaginari popular de la gent de les valls montsenyenes. La creació d'una història imaginària a partir del pòsit de la llegenda, permet posar de relleu aquest llegat i serveix per apropar-nos a una de les figures més arrelades en les nostres tradicions: la bruixa.

HISTÒRIES MEDIEVALS

GUERAU DE CABRERA I EL SEU CAVALL BONAMIC: Gervase de Tilbury era un escriptor anglès de finals del s.XII, que escriví *Otia imperialia*, una obra en vers i en llatí, on narra meravelles del món, mites i llegendes. Entre aquestes narracions fantàstiques hi ha les aventures d'un noble vescomte català, Guerau de Cabrera

i el seu cavall Bonamic. Guerau va ser un personatge històric, membre de la família dels Cabrera, senyors de Montsoriu. Tot allò que n'explica Gervase és llegenda i avui podem considerar que és la més antiga documentada en terres del Montseny. Aquesta història reescrita sintetitza el que Gervase va explicar a *Otia imperialia*.

EL SETGE DE MONTSORIU: Montsoriu va ser al llarg de tota la seva història un castell inexpugnable. Només l'abandó, que s'inicià al s.XV i s'allargà 500 anys, va posar fi a la solidesa dels seus murs. Algunes de les llegendes a l'entorn d'aquest Castell que el cronista Bernat Desclot definia l'any 1285 com "un dels bells e dels nobles del món", reforcen aquesta idea de grandesa i demostren que la memòria col·lectiva, fantasiosa o fidel a la història, va fer perviure un passat esplendorós.

LA MORT DEL CAP D'ESTOPES: El 5 de desembre de l'any 1082 el comte Ramon Berenguer II, conegut com el Cap d'Estopes, va morir assassinat a prop de la Tordera, en terres de Sant Feliu de Buixalleu entre el Montseny i el Montnegre. Corregué sempre més la sospita que l'assassinat fou obra del seu germà bessó, Berenguer Ramon II, qui pogué governar així en solitari tots els comtats que els havia deixat el seu pare. Per aquesta ombra de sospita, a ell se l'anomenà sempre més 'el Fratricida' i el Cap d'Estopes esdevingué llegenda.

LA TAULA DELS TRES BISBES: El coll de Sant Marçal és un punt de pas cap a les parts més altes del Montseny com Matagalls i les Agudes i és també una cruïlla de territoris. Conta la tradició que l'ermita que encara presideix aquest punt des de fa més de mil anys, fou testimoni de les disputes entre les diòcesis de Girona, Vic i Barcelona. I que els tres bisbes enfrontats van posar pau a una d'aquestes disputes sobre els límits dels seus territoris, segellant-lo amb un glop d'un licor desconegut, posant així nom a la beguda, ratafia, que en llatí significa 'pacte tancat' (*rat - fiat*)

EL MÓN RURAL: la pagesia, la religió, els oficis, els animals...

ELS DANSAIRES D'ARBÚCIES I EL CÀSTIG ETERN: L'any 1892, Víctor Balaguer, un escriptor i polític català, va fer una estada a la vila d'Arbúcies. Va arribar al poble endut pels encants del Montseny, i el neguit, com tot bon escriptor romàntic, de recollir amb la ploma les meravelles del camí. El fruit d'aquell viatge va ser *Al pie de la encina*, el llibre on recull algunes de les històries més populars d'aquesta banda del Montseny. La història que segueix a continuació és una lliure invenció d'una de les seves estades a la vila i emmarca la llegenda de "Els dansaires d'Arbúcies" que Balaguer recull en aquest llibre.

EL CARBONER I LA MORT: No sempre la memòria oral conserva el seu patrimoni. Aquest és el cas de "El carboner i la mort", una història que desconeixem si algú recorda de viva veu i que ens ha arribat gràcies a l'obra de S. Farnés. Aquest folklorista la incloïa a *La ilustració catalana* (1891), una obra que ell mateix descrivia com "una mostra de la meva cartera, recollida a muntanya, a la falda del Montseny". La presentem aquí amb una adaptació de llenguatge però fidels al guió fantàstic que es trenca entre un pobre carboner i la Mort.

EL FLABIOLAIRE I ELS LLOPS: El Montseny havia sigut una terra de llops. Però d'això ja fa molt. L'últim va ser vist a finals del s.XIX. L'empremta del llop però, encara era forta entre masovers i pastors sobretot en les zones altes del massís. A partir d'enregistraments orals ens permetem la llicència de fer una sola història de les diferents versions de "El flabiolaire i els llops" de boca de Joan Altarriba "Trinquela", Joan Rovira i Joan Griera.

EL CÀSTIG D'EN SERRALLONGA: El mític bandoler Joan de Serrallonga tenia per nom Joan Sala i Ferrer (1594-1634) i era fill del mas La Sala de Viladrau. Aquest pagès, casat amb la pubilla del mas Serrallonga de Querós, de Sant Hilari Sacalm, acabà essent el bandoler més buscat del país. La seva mort a la forca el convertí definitivament en llegenda. La història que aquí es presenta es suma a totes aquelles que s'expliquen d'ell, amb la particularitat que, en aquest cas, són els seus avantpassats els qui la protagonitzen.

LA CLAU DE SANT PERE: Sant Pere Desplà és una petita ermita d'Arbúcies que té els seus orígens a l'alta edat mitjana (s. VIII-X). Conserva algunes de les pintures originàries i encara avui és perfectament visitable. L'antiga clau de la porta de l'ermita és la protagonista d'aquesta història màgica on un objecte tant mític com la clau de Sant Pere és capaç de curar homes i animals.

AUTORES

Delphine Labedan (Pau, 1981) Diplomada en Estudis Universitaris Generals d'Història de l'Art a la Universitat de Pau (2003) Des de l'any 2006 és professora de pintura i dibuix a l'EMBA (escola de Belles Arts de Salt). Entre els seu treballs cal destacar la realització de diversos cartells per la ciutat de Salt, el cartell del "*Black Music Festival 2007*"; les exposicions: "*Hi havia una vegada*" (2008) organitzada des de la Biblioteca pública de Salt; "*Contes de la Mediterrània*" (2009) organitzada des del Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí i "*Contes d'arreu del Món*" (2011) organitzada per la Central de Biblioteques de les Comarques de Girona; i les il·lustracions de la novel·la juvenil *Selva de tenebres* de Frederic Mayol (ed. El Pirata Blau) i el conte *La Bruixa Guilleuma* amb text de Jordina Boix, de la sèrie *Contes del Montseny*, editat pel Museu Etnològic del Montseny - la Gabella (Arbúcies).

Jordina Boix Noguera (Arbúcies, 1979). Licenciada en Publicitat i Relacions Públiques per la UAB. Es dedica professionalment al món de la comunicació. És coautora de *L'Alba Daurada*, conte infantil publicat amb motiu de l'exposició *Alba daurada : L'art del retaule a Catalunya* (2006).

Ha estat curadora juntament amb altres autors del llibre *CUPA : la política al servei del poble : aproximació a trenta anys d'història* (2008). En l'àmbit de la comunicació ha participat en *Assaig a l'entorn del discurs dels media* (2001). Acaba de publicar *La Bruixa Guilleuma* (2010), una història inèdita basada en

aquest mite popular del Montseny amb il·lustracions de Delphine Labedan i publicat pel Museu Etnològic del Montseny.

DOTZE DONES, TRETZE BRUIXES. L'exposició

L'exposició es compon de tres espais diferenciats:

- a) Tretze llegendes: recorregut per les 13 llegendes, com si es tractés d'un passeig per un llibre obert, de gran format: 18 plafons de 2 x 1 m. acompanyats per alguns objectes de les col·leccions del Museu, que ens remetien a les històries.
- b) Totes les il·lustracions originals: en un segon àmbit s'exposen les 30 il·lustracions fetes en el marc d'aquest projecte. Delphin Labedan treballa en diferents suports (60x50 cm., 15x15 cm., 40x30 cm.) utilitzant el paper com a suport i emprant diverses tècniques com la tinta, l'aquarel·la, la pintura a l'oli... amb una clara preferència per la tècnica mixta,
- c) Multivisor *Llegendes del Montseny*: Projectió audiovisual de gran format (27 min. de durada) que fa un recorregut per l'imaginari montsenyenc, de la ma de la Dona d'Aigua, una de les llegendes més emblemàtiques del massís. L'entrada a l'audiovisual s'inclou en el preu de la visita al Museu.

ACTIVITATS

- **Visita guiada en el marc de la Fira Terra de Bruixes i Bandolers (dissabte 30 abril, a 2/4 de 8 de la tarda) a càrrec de Delphine Labedan i Jordina Boix**
- **Llegendes a l'abast: Les llegendes al web del Museu Etnològic del Montseny.**

Per tal d'afavorir la difusió i la participació, durant les properes setmanes, es penjaran al web del museu: www.museuethnologicmontseny.org les 13 narracions, una cada dos dies.

- Quina és la teva llegenda?

El Museu Etnològic del Montseny ha preparat unes breus enquestes amb les que els visitants participaran en la selecció de les tres millors històries de l'exposició. Entre els participants es sortejarà un lot de llibres sobre l'imaginari popular del nostre país, entrades al castell de Montsoriu (un dels indrets més llegendaris del Montseny) i entrades al Museu Etnològic del Montseny i al multivisor 'Llegendes del Montseny'.